

Riigikogu otsuse „Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni või selle liikmesriigi, Euroopa Liidu või Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni juhitalval muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil sellesse esmakordsel panustamisel“ eelnõu seletuskiri

Sissejuhatus

Käesolev Riigikogu otsuse eelnõu võimaldab kasutada kuni 100 kaitseväelast riigikaitseeaduse (edaspidi *RiKS*) § 34 lõike 4 alusel, mille kohaselt määrab Riigikogu oma otsusega igaks aastaks osalejate piirarvu Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (*NATO*) või selle liikmesriigi, Euroopa Liidu (*EL*) või Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (*ÜRO*) juhitalvale rahvusvahelisele sõjalisele operatsioonile esmakordseks panustamiseks. Mandaadi piirmäär on sama, mis 2024. aastal. Eesti täpne panus ja selle suurus oleneb konkreetse operatsiooni vajadustest ning otsustatakse *RiKS*-i § 34 lõike 6¹ alusel. Kaitseväe edasise kasutamise samal operatsioonil otsustab Riigikogu eraldi otsusega, lähtudes *RiKS*-i § 34 lõikest 1. Riigikogu otsuse eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kaitseministeeriumi poliitika planeerimise osakonna nõunik Pearu Pirsko (pearu.pirsko@kaitseministeerium.ee) ning vastutav jurist on Kristel Urke (kristel.urke@kaitseministeerium.ee). Eelnõu seletuskirja on keeleliselt toimetanud Luisa Tõlkebüroo eesti keele toimetaja Tiina Alekõrs (tiina@luisa.ee).

Riigikogu otsusega antavate õiguste kasutamise eelised

Rahvusvaheline julgeolekuolukord on ebastabiilne nii Euroopas, Lähis-Idas kui ka Aafrikas. Konfliktid ja kriisid maailma eri regioonides, sh Euroopas, võivad eskaleeruda ootamatult ja kiiresti ning vajaduse korral peab Eesti olema suuteline kiiresti ja paindlikult lähetama Kaitseväe üksusi kriisi- või konfliktipiirkonda, et panustada rahvusvahelise stabiilsuse tagamise ja kaitsta seeläbi ka Eesti julgeolekuhuve. Käesoleva mandaadi andmine võimaldab Eestil paindlikumalt reageerida kiiresti eskaleeruvale olukorrale, mis ei mahu muude riigikaitseeaduses sätestatud kiiret reageerimist võimaldavate erandite alla (nt *NATO* valmidusüksuste koosseisus osalemine).

Riigikaitseeaduse kohaselt peab esmakordsel panustamisel olema tegemist *NATO*, *NATO* liikmesriigi, *EL*-i või *ÜRO* juhitava operatsiooniga, mis on *ÜRO* põhikirja VI või VII peatükis sätestatu alusel rahu ja julgeoleku säilitamise või taastamise eesmärgil korraldatav sõjaline operatsioon või rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtete ja normidega kooskõlas olev muu sõjaline operatsioon, mille puhul ei ole tegemist kollektiivse enesekaitse operatsiooniga. Mandaadi alusel saab Eesti panustada nii operatsiooni peakorterisse kui ka üksustega operatsioonialale. Operatsioonile saadetava kontingendi suurus peab jääma Riigikogu kehtestatud piirarvu piiresse. *RiKS*-i § 34 lõike 6¹ järgi annab sama § 34 lõikes 4 sätestatud Riigikogu otsuse alusel Kaitseväele korralduse alustada osalemist või lõpetada osalemine muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil Vabariigi Valitsus, võttes arvesse Riigikogu riigikaitsekomisjoni seisukoha. Korraldus tehakse viivitamata teatavaks Vabariigi Presidendile, Riigikogu juhatusel ja Riigikogu riigikaitsekomisjoni esimehele. Kõnealuses operatsioonis järgmise rotatsiooniga jätkamise otsustab Riigikogu juba eraldi otsusega *RiKS*-i § 34 lõike 1 kohaselt.

Vabariigi Valitsus andis Kaitseväele esmakordselt korralduse alustada rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil osalemist RiKS-i § 34 lg 4 alusel tehtud otsusega 2. aprillil 2020. Otsus oli seotud 2020. aasta 31. märtsi Euroopa Liidu Nõukogu otsusega lõpetada sõjaline operatsioon EUNAVOR Med/Sophia ja selle asemel alustada uut sõjalist operatsiooni EUNAVFOR Med/Irini. Ajakriitilisuse tõttu ei olnud võimalik Riigikogu otsust taotleda, mistõttu alustati ühe kaitseväelasega panustamist Euroopa Liidu uuel sõjalisel operatsioonil EUNAVFOR Med/Irini Vabariigi Valitsuse korralduse alusel. Teist korda otsustas Vabariigi Valitsus alustada operatsioonil osalemist RiKS-i § 34 lg 4 alusel 23. septembril 2021, andes Kaitseväele korralduse panustada ühe kaitseväelasega Euroopa Liidu väljaõppemissioonile EUTM Mozambique (European Union Training Mission in Mozambique) Mosambiigis. Kuna julgeolekuolukord Mosambiigis oli kiirelt halvenenud ning Euroopa Liidu väljaõppemissiooni panus regiooni oli vajalik kiireloomuliselt, ei olnud võimalik uuel operatsioonil osalemiseks taotleda Riigikogu otsust. Alates 1. jaanuarist 2022 jätkab Eesti Mosambiigis läbiviidavale missioonile panustamist Riigikogu RiKS-i § 34 lg 1 alusel antud mandaadi alusel. Samuti otsustas Vabariigi Valitsus alustada operatsioonil osalemist RiKS-i § 34 lg 4 alusel 1. aprillil 2024, andes Kaitseväele korralduse panustada kuni kolme kaitseväelasega Euroopa Liidu rahvusvahelisele sõjalisele operatsioonile EUNAVFOR ASPIDES Punase mere piirkonnas.

Panustamisega seotud kulud

Kaitseväe koosseisu lähetamisega kaasnevaid lisakulutusi ei ole võimalik täpselt prognoosida, sest need sõltuvad konkreetsest operatsioonist, operatsioonipiirkonnast ja kestusest. Vajaduse korral koostatakse võimalike lisakulude prognoos ja need kaetakse Kaitseministeeriumi valitsemisala 2025. aasta eelarvest. Selleks on riigieelarve seaduses antud Vabariigi Valitsusele õigus teha muudatusi Kaitseväe koosseisu rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil osalemiseks Kaitseministeeriumi valitsemisala vahendite liigenduses.

Eelnõu kooskõlastamine

Vabariigi Valitsuse istungile esitatav eelnõu on kooskõlastatud Justiitsministeeriumi, Välisministeeriumi ja Rahandusministeeriumiga ning arvamuse on avaldanud Kaitsevägi.